

સર્ગ બીજો

સૂક્ષ્મ દ્રવ્યનું રાજ્ય

વસ્તુનિર્દેશ

રાજા અશ્વપતિ હવે ગૂઢમાં પ્રવેશે છે. આપણા ક્ષુદ્ર સ્થૂલ સ્વરૂપની પાછળ એક અગોચર પ્રદેશ છે, પણ પાર્થિવ જડતાના આવરણને કારણે આપણને એનાં દર્શન થતાં નથી. એ છે સ્ફટિકશુદ્ધ અને ચમત્કારી વાતાવરણથી ભરેલો ને ત્યાંનું જીવન માંસમાટી ઉપર આધાર રાખતું નથી. ત્યાં સર્વ વસ્તુઓ સુંદર અને સાચી છે ને ત્યાંના પ્રત્યેક સ્પર્શમાં મોહિની ભરેલી છે.

આ લોકમાં જે કંઈ છે તેનું જ્યોતિર્મય મૂળ સ્વરૂપ ત્યાં જોવામાં આવે છે, અહીં આપણે જેને માટે મોઘ પ્રયત્નમાત્ર કરીએ છીએ તે ત્યાં સ્વયંસિદ્ધ સ્થિતિમાં વિદ્યમાન છે. પૃથ્વી ઉપર જે થવાવાળું હોય છે તે પ્રથમ ત્યાં વિશ્રામ લેતું વાટ જોઈ રહેલું હોય છે. ભાવિના અદ્ભુતો ત્યાં ગહનોમાં ધૂમતાં હોય છે. પૃથ્વીલોકમાં ઊતરી આવતો શાશ્વત આત્મા પ્રથમ ત્યાં પોતાનો પારદર્શક જામો પહેરી લે છે. અવતરંત આત્મા ત્યાં પ્રથમ વિસામો લે છે, પૃથ્વી ઉપરની નાશવંત સર્વે વસ્તુઓનો અમર આદર્શ એ સૂક્ષ્મ ભૂમિકામાં સચવાઈ રહેલો છે.

આપણી છે તેના કરતાં વધારે પ્રકાશમાન પૃથ્વીઓ છે અને વધારે સુખિયાં સ્વર્ગો પણ છે. એ સૂક્ષ્મ પ્રદેશમાં રૂપનો મહિમા ને સ્થૂલ દેવતાઓનું રાજ્ય છે. ત્યાંનું સૌન્દર્ય અહીં આપણી માટીનું મહોરું ધારણ કરે છે. અહીં જે માત્ર સુંદર છે તે ત્યાં દિવ્ય રૂપે વિરાજે છે. આપણું શરીર જે અનુભવી શક્તું નથી તેનો એને અનુભવ થાય છે અને આપણા સ્થૂલ દેહ કરતાંય તે વધારે સત્ય છે.

આ અદ્ભુતોનું જગત દૃષ્ટિથી સંપન્ન છે, સુખથી સભર છે, ને તે માત્ર રૂપની પૂર્ણતાની ને અભિવ્યક્તિની જ પરવા રાખે છે. ઉપર એ સર્જક સત્યોનું સ્વર્ગ છે, મધ્યમાં એ સંવાદી સ્વપ્નોનું વિશ્વ છે ને નીચે એ વિલય પામતાં રૂપોની અંધાધૂંધીમાં ઝંપાપાત કરી જડદ્રવ્યનું કારણ બની જાય છે.

જડદ્રવ્ય અને ચૈત્ય આત્મા ત્યાં પ્રેમીઓની માફક એકાંતમાં મળે છે.

તેમનાં બળ, માધુર્ય અને આનંદ ઉપરના ને નીચેના જગતને એકાકાર બનાવી દે છે. ત્યાં નથી જન્મ, નથી મૃત્યુ, પરિવર્તન અને કાળનો પ્રભાવ ત્યાં પ્રસરેલો નથી.

પ્રભુએ રાત્રિમાં ઝંપાપાત કર્યો તેથી આ પતિત પૃથ્વી ચૈત્ય-આત્માઓની ધાત્રી બની; સત્ જાગ્યું, અવિદ્યામાંથી પ્રાણ ને મન જાગ્યાં ને પ્રયત્ન આરંભાયો.

ઘરતીની ધૂળમાં સર્વે વસ્તુઓ રહેલી છે. દેવો માટેય અશક્ય એવો પ્રયત્ન કરી પૃથ્વી મૃત્યુના પ્રદેશમાં જીવનને જીવતું બનાવે છે; અમૃતત્વ ઉપર એવો દાવો કરે છે, જડ દેહને હથિયાર બનાવી મનને મેળવે છે ને અગણિત ગ્રંથિઓમાંથી મુક્ત કરી આત્માને પ્રકૃતિનો પ્રભુ બનાવે છે.

અત્યારે દૂર છે એવી એક જ્યોતિ અહીંની વતની બની જશે, એક મહાસામર્થ્ય આપણને સાથ આપશે, અનિર્વચનીય રહસ્યમયી વાચા ઉચ્ચારશે, જડતત્વના પડદા પાછળથી અવિનાશી આત્મા ભભૂકી ઊઠશે, ને આ મર્ત્ય શરીરને પ્રભુનો જામો બનાવી દેશે. પરમાત્મા આપણું અકાળ મૂળ છે ને અનંત કાળમાં એ આપણી સર્વોત્તમ સિદ્ધિ બની જશે.

કેવળ નિરપેક્ષ પ્રદેશોની પડોશમાં બીજાં જગતો છે. ત્યાં સત્યને સ્વાભાવિક ને શીઘ્ર ઉત્તર મળે છે, આત્મા દેહથી બાધિત થતો નથી, હૃદય ભેદથી ભેદાતું નથી, આનંદ અને સૌન્દર્ય ત્યાં નિવાસ કરે છે. પ્રેમ અને માધુર્ય ત્યાં જીવનનો ધર્મ છે.

ત્યાં પ્રભુનાં પગલાં પડતાં હોય છે, પગલે પગલે સુંદરતા સોહે છે, પ્રેમ માનવ હૃદયની ઘબક બની જાય છે, સુખ પ્રભુના આરાધનીય વદને સ્મિત બનીને રહેલું હોય છે.

પણ આપણા આત્માએ આગળ ચડવાનું છે, આ સ્વર્ગોના બંદી બનીને રહેવાનું નથી. એટલા માટે તો આપણી ને એમની વચ્ચે એક પડદો પડેલો હોય છે. આત્માએ સર્વોચ્ચને માટે અભીપ્સા સેવવાની છે, એનું ભાવિ આ સ્વર્ગોની પારના વિરાટ ચિદાકાશમાં રહેલું છે.

આ ક્ષુદ્ર બાહ્ય સત્-તાના આધારરૂપ જે બૃહત્
ને દૃષ્ટિબાહ્ય જે રે'તું ભૂની નક્કર વાડથી
તે સ્પર્શગમ્ય ના એવા ક્ષેત્રમાં ગૂઢ આત્મના

પ્રવેશ્યો એ ચમત્કારી શુદ્ધ સ્ફટિક વાયુમાં,
 અને જીવન ત્યાં જોયું માંસમાટી વડે જે નવ જીવતું,
 ને જોઈ જ્યોતિ જેનાથી થતી દૃશ્ય અતિભૌતિક વસ્તુઓ.
 ક્રમશઃ બઢતી જાતી જહીં ચારુ ચમત્કૃતિ
 તે સૂક્ષ્મ દ્રવ્યનું રાજ્ય પરીઓની કલાકારીગરીભર્યું,
 દીપ્તિના લયમાંથી ને તુષારઝાંચમાંહાથી
 છલીને બહાર આવ્યું ને પોતાના મોખરાના સ્વરૂપને
 જીવંત રંગથી પૂર્ણ વ્યોમની પૃષ્ઠભૂ પરે
 કર્યું પ્રકટ જાદૂએ રસેલી રૂપરેખમાં.
 છે આવેલી સૃષ્ટિ એક આપણી સૃષ્ટિની કને,
 વિરૂપ કરતાં પૃથ્વી-લોકનાં જ્યાં દૃશ્યોના છન્નવેશથી
 મુક્ત છે રમ્ય રૂપો સૌ અને છે જ્યાં સાચી સકલ વસ્તુઓ.
 એ લસંતા ને નિગૂઢ સ્વચ્છતાએ ભરેલા વાયુમંડળે
 દિવ્ય દર્શન માટેનાં દ્વાર નેત્રો બની જતાં,
 બને શ્રવણ સંગીત, અને સ્પર્શ બનતો એક મોહિની,
 અને દૃદ્ય લેતું ત્યાં શ્વાસ એક ગાઢતર પ્રભાવનો.
 પ્રકાશંતાં મૂળરૂપો વસે છે ત્યાં પૃથ્વીકેરા સ્વભાવનાં:
 આદર્શ નકશાઓ ત્યાં જેના આધારને લઈ

ઘરા કાર્યો પોતાનાં ઢાળતી રહે,
 એની કાર્યે મચી શક્તિકેરાં છે જે દૂરનાં પરિણામ તે
 સેવે વિશ્રામ ત્યાં એક ચોકઠામાં વ્યવસ્થાપિત દૈવના.
 મિથ્યા પ્રયત્ન જે માટે થાય હાલ યા મિથ્યા મેળવાય જે,
 માનચિત્રો તહીં તેનાં ક્યારનાંયે થયાં હતાં,
 ઘડીયે ગોઠવાઈ'તી તે સ્વરૂપ તેના ભાવિ પ્રભુત્વનું
 સમૃદ્ધ મુખરેખામાં કામનાએ કર્યું અંકિત.ત્યાં હતું.

મનકેરી ગલીકૂંચીભર્યાં એ સ્થાનકો થકી
 સોના-માર્ગ બહાર નીકળવાતણો,
 રિદ્ધિઓ ન જડેલી કે ન હજી યે
 ગ્રસાયેલી આપણાં જીવનો વડે
 મર્ત્ય વિચાર-માલિન્યે અક્લંકિત રૂપમાં

કરે છે વાસ એ સ્વચ્છ વાતાવરણની મહી.
 પકડી ત્યાં પડાયે છે અસ્પષ્ટારંભ આપણા,
 પૂર્વવિજ્ઞાત રેખામાં મધ્યાવસ્થા રેખાયિત્રણ પામતી,
 સિદ્ધિ પામેલ ઉદ્દેશો આપણા તે અપેક્ષાયેલ ત્યાં રહે.
 આપણી ઊતરી નીચે

આવનારી ભૂમિકાનું છે આ તેજલ છાપરું,
 સ્વર્ગના વાયુનાં મુક્ત વરદાનો રોકતું મધ્યમાર્ગમાં,
 અંતર્વાહો અલ્પ દેતું આવવા હ્યાં એક સમર્થ પ્રાણના
 કે હેમ-જાલિકા દ્વારા આવવા દે આવ-જા સૌરભે ભરી;
 એ મૃત્યુમુક્ત સૂર્યોથી અને ઈશકેરી આસાર-ધારથી
 બનીને ઢાલ રક્ષે છે ભૂતલસ્થ આપણા મનની છત,
 ને છતાં એ બની ન્હેર લાવે છે એક અદ્ભુતા

આભા સપ્ત-રંગ-ધારી સુહામણી,
 અને અમર-વ્યોમથી

લસંતો ટપકી આવે ઓસ તેને માટે મારગ આપતી.
 શક્તિઓ જે ચલાવે છે જિંદગીના દિવસો આપણા અહીં
 આવવા ને જવાનો માર્ગ તેમનો,

સ્થૂલ પ્રકૃતિકેરી આ દીવાલો પૂઠ ગૂઢમાં,
 મનનો રૂપની સાથે સૂક્ષ્મતંતુ-રચ્યો મંડપ લગ્નનો
 છે છુપાયલ સ્વપ્નાના શોભનોએ ભરેલા પટ પૂઠળે;
 ચક્ર પાછળથી જેમ

તેમ તેમાં થઈ છાના સ્વર્ગના અર્થ આવતા,
 આ બાહ્ય દૃશ્યને એની અંતર્દૃષ્ટિ ટકાવતી.

વધારે સુખિયા રીતવાળી છે એ વધારે સૂક્ષ્મ ચેતના,
 આપણા સ્પર્શને લાઘી શક્તી ના એવી કુનેહ એહની,
 આપણે ન કદી લહેતા એવી એની શુદ્ધિ સંવેદનાતણી;
 શાશ્વત જ્યોતિની સાથે એનું માધ્યસ્થ્ય થાય તે

અલ્પજીવી ધરાકેરા અલ્પજીવી પ્રયાસને
 પ્રેરે સૌન્દર્યકેરી ને વસ્તુઓના રૂપની પૂર્ણતા પ્રતિ.
 આલયોમાં શક્તિકેરી કિશોરી દિવ્યતાતણા
 ને પ્રારંભિક લીલામાં સર્વકાલીન બાલની

ઊડી ઊંચે જતા તેના વિચારોનાં મૂર્તિમંત સ્વરૂપ જે
તે ન્હાતાં ઊજળી નિત્યસ્થાયી રંગઝાંચે અદ્ભુતતાતણી,
ને કાચ શી હવાના એ મર્મરોએ શમે સરી

સ્વપ્નરંગી વિશ્રામસુખ સેવવા,
ઝંપલાવી ઊતરે છે તરવાને પૃથ્વીના કાલ-સાગરે
તે પૂર્વે વિહગો જેમ લે વિશ્રામ અકાલ તરુઓ પરે.
આભાસરૂપ છે જે હ્યાં તે ધારે ત્યાં વધુ રમ્ય પ્રતિચ્છવિ.
જે કાંઈ કલ્પતાં હૈયાં આપણાં ને સર્જે મસ્તિષ્ક આપણાં
ભોગ આપી મૂળ કોઈ ઉચ્ચ સુંદરતાતણો.

હૃદયાર થયેલું તે તહીં થકી
પૃથ્વીકેરી રંગ-છાયે રંગાવાનું કબૂલ કરતું અહીં.
છે જે કાંઈ અહીં દૃશ્ય મોહિનીથી અને ચારુત્વથી ભર્યું
તે ત્યાં અમર નિર્દોષ રેખાઓ નિજ પામતું;
હ્યાં જે સુંદર છે તે ત્યાં દિવ્ય રૂપ બની જતું.
મર્ત્ય મન ન સ્વપ્નેયે જુએ જેને છે એવી મૂર્તિઓ તહીં:
પૃથ્વી પર ન સાદૃશ્ય મળે જેનાં છે એવાં ત્યાં કલેવરો
જે અંતર્દૃષ્ટિની દીપ્ત લીનતા મધ્ય સંચરે
ને કરે મુગ્ધ હૈયાને દેવતાઈ એમનાં પગલાં વડે,
મનાવી સ્વર્ગને લાવે નિવાસાર્થે એ અજાયબ લોકમાં.
આદર્શ દૃષ્ટિના એહ જાદૂઈ રાજ્યની મહી
ભાવિનાં અદ્ભુતો એનાં ઊંડાણોમાં ભમ્યા કરે;
જૂની નવી બધી ચીજો એ ગર્તોમાં ઘડાય છે;
જામે રંગોત્સવો શુંગો પર સુંદરતાતણા.
આગલા ઓરડાઓમાં એના તેજોદીપ્ત એકાન્તતાતણા
જડ દ્રવ્ય અને આત્મા સચેત ઐક્યમાં મળે,
પ્રેમીઓ જેમ કો ગુપ્ત નિર્જન સ્થાનની મહી:
દુર્ભાગી ન હજી એવા ભાવોદ્રેકભર્યા આશ્લેષની મહી
નિજ સામર્થ્ય, માધુર્ય ને આનંદ એ સંયુક્ત બનાવતાં,
ને સંમિશ્ર થઈ ઊર્ધ્વ અને નિમ્ન જગને ઐક્ય અર્પતાં.
નિરાકાર અનંતેથી ધૂસી આવેલ સાહસે

અચિત્ના રાજ્યમાં જોરઝપાટાએ પ્રવેશતું,
 આત્માનો કૂદકો એવું એહ દેહદિશામાં સ્પર્શતું ધરા.
 પાર્થિવ રૂપરેખાનાં લક્ષણોમાં લપેટાયેલ ના હજુ,
 પ્રતીતિ આપતું દિવ્ય રૂપ દ્વારા ગર્તને ધોરતાતણા,
 પરિવર્તન ને કાળ ઘસારો જે લગાડતો
 તેની સામે ટકે એવી લાયકાત ધરાવતું,
 મૃત્યુ ને જન્મની કેડે રહે એવા
 ને પ્રભાવી પદ પ્રત્યે ખેરનારાતણા છે જે સજાગ, તે
 પહેલેથી જ પોતાના અમરત્વતણા આવરણે સજ્યું.
 ચૈત્યાત્માની પ્રસ્ફુરંતી પ્રભા અને
 સંકેતોએ લદાયેલી શક્તિકેરી સામગ્રી જડ દ્રવ્યની,
 એ બન્નેના મિશ્રણે છે રચના એહની થઈ,
 આપણા મનની આછી હવામાંહે

વૃથા એની કલ્પનાઓ કરાય છે,

છે એ એક

હવાઈ ભાસનો ઢાળો મન દ્વારા રચાયલો,
 પિંડો પાર્થિવ ના પામે એવા એને સ્પર્શાનુભવ થાય છે,
 ને જે આ ચોકઠું સ્થૂલ તેનાથી એ વધારે સત્ય હોય છે.
 મર્ત્યતાનો મટે વેશ, તે પછીથી વજને હળવું બની

આરોહી ઊર્ધ્વ જાય એ;

પામીને સૂક્ષ્મ સંસ્કાર સંજોગોમાં વધારે સૂક્ષ્મતાભર્યા,
 એ નાખે ખેરવી જૂની ભાતવાળાં

ગાઠ જ્યાદા છે એવાં અવગુંઠનો,

કરે પકડ નાબૂદ પૃથ્વીકેરી નિમ્ન આકર્ષણીતણી,
 ઊંચકી જીવને જાય

એ એક લોકથી બીજા વધારે ઉચ્ચ લોકમાં

ને અંતે શિખરો માથે નગ્ન આકાશની મહી

રહે છે એકલી બાકી આત્માકેરી સાદી સહજ આત્મતા,

શાશ્વત બ્રહ્મસત્તાનો છે જે આદ્ય પારદર્શક કંચુક.

કિંતુ પાછો મર્ત્ય બોજો લેવા એનું આવવાનું થતું ફરી

અને ભૂતળના ભારે કરવાના થાય અનુભવો ભર્યા,
 ત્યારે એ સ્થૂલ વાધાઓ ફરી પાછું નીચે આવી પહેરતું.
 કેમ કે અણુએ પૂર્ણ શૂન્યકેરી કલાકારીગરી વડે
 ઘડાયું ભૂમિનું ગાઢું પડ તેની પહેલાં બહુ કાળથી
 વસ્તુઓમાં છુપાયેલા આત્માની આસપાસમાં
 છુપાવી રાખવા જાત વણાયું 'તુ એક વિશદ ખોળિયું.
 પ્રકાશમાન એ કોષોમાંઘથી છે રચાયાં સૂક્ષ્મ રાજ્ય સૌ.
 આશ્ચર્યમય આ સૃષ્ટિ આપે એના વિભાસી વરદાનમાં
 દૃષ્ટિ સાથે સુખ બાધા ન પામતું,
 અભિવ્યક્તિ અને પૂર્ણ રૂપકેરી માત્ર એ પરવા કરે;
 પોતાનાં શિખરોએ એ ફૂટડી છે
 તે છતાં છે નિમ્ન એની ભૂમિકાઓ ભયે ભરી;
 પ્રભા ખેંચી જતી એની કિનારીએ પ્રકૃતિભંશ થાય જ્યાં;
 ગર્તોના ત્રાસને અર્પે છે એ સુન્દરતા, અને
 દારુણ દેવતાઓને અર્પતો એ મનોમોહક આંખને
 દૈત્યને ને સર્પને એ સજે છે ચારુતા દઈ.
 એની સમાધિ લાદે છે પૃથ્વી-માથે અચેતતા,
 વણે એ આપણે માટે
 કાળો ઝલ્લો મૃત્યુકેરો પોતે અમર છે છતાં,
 આપણી મર્ત્યતાને એ સાધિકાર બનાવતી.
 આ માધ્યમ કરે સેવા ચેતનાની મહત્તરા:
 છૂપી સરમુખત્યારી એ મહાચેતનાતણી
 છે તેનું એક પાત્ર એ,
 દ્રવ્યનાં જગતોકેરી ભૂમિકા સૂક્ષ્મરૂપ એ,
 એમનાં ક્ષર રૂપોમાં સ્થિત અક્ષરરૂપ એ,
 સર્જનાત્મક પોતાની સ્મૃતિકેરા પુટોમહી
 સાચવી એહ રાખે છે
 વિનાશી વસ્તુઓકેરાં અવિનાશી મૂળ આદર્શ રૂપને:
 એનાં અઘર સામર્થ્યો ઢાળે ઢાળે પ્રબ્રહ્મ બળ આપણાં;
 અજ્ઞાન આપણું તર્કબદ્ધ છે જે

તેને એનો વિચાર ઉપજાવતો;
 આપણો દેહ આપે છે પરાવર્તિત ઉત્તરો
 તેમાં તેનો સ્પર્શ જન્મદાતા છે તાત એમનો.
 આપણો ગુપ્ત ઉચ્છ્વાસ અપ્રયુક્ત બલવત્તર શક્તિનો,
 તત્કાલ આંતરા દૃષ્ટિ દેતો સૂર્ય છુપાયલો,
 સપ્તરંગી ને સમૃદ્ધ આપણાં કલ્પનોત્તરું
 ઢાંકેલું મૂળ છે એની સૂચનાઓ સુહામણી,
 સામાન્ય વસ્તુઓને યે
 એ રૂપાંતર દેનારા રંગોકેરો સ્પર્શ એવો સમર્પતી
 કે પૃથ્વીનો પંક સુદ્ધાં બની જતો
 વ્યોમોને વૈભવે પૂર્ણ ને ભાવોખ્યા વડે ભર્યો
 ને ચૈત્યાત્માતણા ભંશે મહિમા-જોત જાગતી.
 છે એનું જ્ઞાન આરંભ આપણાં સ્ખલનોતણો,
 એનું સૌન્દર્ય ધારે છે
 અપરૂપ પંકકેરું અવગુંઠન આપણું,
 શુભ એનું કલાશિલ્પી
 શરૂઆત કરી દેતું કથાકેરી આપણાં અશુભોતણી.
 સર્જનાત્મક સત્યોનું સત્ય છે એહ ઊર્ધ્વમાં,
 સૂરતાએ ભર્યાં સ્વખોતણું છે વિશ્વ મધ્યમાં,
 ને અરાજકતા નીચે લય પામી જનારી રૂપમાળની,
 અચિત્ની આપણી પાયા-ભોમે ઝંપાપાતે લુપ્ત થઈ જતી.
 એના પતનમાંથી છે આપણા જડ દ્રવ્યની
 જન્મી નક્કરતા નરી.

નિમજ્જન થયું આમ પ્રભુનું રાત્રિ મધ્યમાં.
 વસી છે દિવ્યતા છૂપી જેમનામાં એવા જીવોતણી અહીં
 પૃથ્વી આ પતિતા ધાત્રી ઉપમાતા બનેલ છે.
 જાગ્રત સત્ થયું એક અને અર્થહીન શૂન્યમહીં વસ્યું,
 વિશ્વવ્યાપી અવિદ્યાએ પ્રાણ ને ચિંતન પ્રતિ
 મહાયાસ શરૂ કર્યો,

મનોરહિત નિદ્રાથી આવી ઊંચે ખેંચાઈ એક ચેતના.
 એક અચેત સંકલ્પે હંકારાઈ રહેલું છે અહીં બધું.
 પતિતા આમ નિશ્ચેષ્ટ, નાસીપાસ, ધન ને જડતાભરી,
 નિર્જીવા ધોરતા ઘેને ઢળેલી ઘરણી હતી,
 વૈતરું કરતી ઊંઘે, બળાત્કારે સર્જના કરતી જતી,
 આ સર્જનતણા કાર્યે એને પ્રેરી રહી હતી
 સ્મૃતિ ઝંખાભરી એક રહેલી અવચેતને,
 એના જન્મતણી પૂર્વે
 સુખ જે મૃત્યુ પામ્યું 'તું તેની બાકી રહેલી અવશેષમાં,
 સંજ્ઞારહિત પોતાને હૈયે એક વિદેશી તાજુબી સમી.
 આ કીચડે થવાનું છે આશ્રયસ્થાન, જે મહીં
 ખીલી ઊઠે ગુલાબો ને રંગરંગ શતાવરી,
 વધારે સુખિયા લોકો છે સ્વામીઓ જેહ સુંદરતાતણા
 તેણે ઉદ્ભવવાનું છે એવા અંધ ને અનિચ્છુ પદાર્થથી.
 આ છે તે ભાવિ જે એને વારસામાં મળેલ છે,
 જાણે કે કો મરાયેલો દેવ આ સ્વર્ણ ન્યાસને
 અંધ એકા શક્તિને ને બંદિ આત્મા માટે મૂકી ગયેલ છે.
 વિનાશી અંગ કો એક અમર્ત્ય દેવતાતણાં
 લઈ ખોયેલ ખંડોથી પુનર્નિર્માણ રૂપનું
 છે એણે સાધવું રહ્યું,
 અન્યત્ર પૂર્ણ રૂપે છે એવા એક અધૂરા ખતપત્રથી
 પુનઃ શબ્દો ગોઠવીને પોતાના દિવ્ય નામના
 સંદેહાત્મક દાવાને સંસિદ્ધ કરવો રહ્યો.
 એક અનન્ય પોતાના વારસામાં અવશિષ્ટ રહેલ જે
 તે બધી વસ્તુઓને એ વિરૂપ નિજ ધૂળમાં
 ઉપાડી લઈ જાય છે.
 મહાકાય ઓજ એનું ક્ષુદ્ર રૂપો શું બંધાઈ રહેલ છે
 ધીરી કામચલાઉ જે ગતિ એની શક્તિની થાય તે મહીં,
 માત્ર તકલદી બુઠાં ઓજારો જ એને વાપરવા મળ્યાં,
 ને એણે એ કબૂલ્યું છે ગણી એને જરૂર સ્વ-સ્વભાવની,

ને ગંજાવર સોંપ્યું છે માનવીને

કાર્ય દેવો માટે યે જે અશક્ય છે.

મુશ્કેલીથી જીવતું જે મૃત્યુના ક્ષેત્રની મહી

તે જીવન કરી દાવો ભાવ માગે પોતાનો અમૃતત્વનો;

અર્ધ સચેત ને જાડયભર્યો દેહ બની સાધન સેવતો

મનને એક છે જેણે ફરી પાછું જ્ઞાન મેળવવું રહ્યું

ગુમાવેલું, ગ્રસાયેલું હોઈ પાષાણ-ગ્રાહમાં

વિશ્વવ્યાપી અચિત્તજ્ઞા,

અને નિયમકેરી આ અસંખ્યાત ગ્રંથિઓ ધારવા છતાં

બદ્ધાત્માએ છે થવાનું ખડા રાજા બની પ્રકૃતિજાતનો.

બલિષ્ઠતમ આત્મીય છે જે એક સગોત્રતા

તે નિમિત્ત છે આ સાહસ કાર્યમાં,

આ અપૂર્ણ જગે જે સૌ સાધવાને માટે સચત્ન આપણે

તે દૃષ્ટિ નાખતું આગે કે પછાડી કાળના ઓપ પારમાં,

સંપૂર્ણ સૃષ્ટિના દોષ વિનાના કૌશલે જહીં

ભાવનારૂપ પોતાનું શુદ્ધ છે ને

છે આદર્શ સ્થિર અભ્રષ્ટ રૂપમાં.

પસાર થઈ જાનારા આકારોમાં ગ્રહવો નિરપેક્ષને,

કાળ-નિર્મા વસ્તુઓમાં સ્પર્શ લહેવો અનંતનો,

સત્ય નિયમ આ છે હ્યાં સર્વ સંપૂર્ણતાતણો.

સ્વર્ગના ઉદ્દેશકેરો ખંડ એક ઝલાય હ્યાં;

નહિ તો મહિમાવંતી જિંદગીની આશા કદીય આપણે

સેવવાને સમર્થ ના,

ના કદી પરમાનંદ અને દિવ્ય પ્રભાવ સંભવી શકે.

મર્ત્યતાની અવસ્થાની શુદ્ધતામાંય આપણી,

બંદીખાનામહીયે આ આપણા બાહ્ય રૂપના,

શિરા ને શિરની સ્થૂલ દીવાલોમધ્યમાં થઈ

છે કાપીને કરાયલો

સંચારમાર્ગ સંદીપ્ત અમોઘા અગ્નિજોતનો,

દબાણ કરતી એક વિભૂતિ ભવ્ય આવતી,

પાડી ભંગાણ કો એક શક્તિ ભીતર ધૂસતી,
 થોડા વખત માટે તો
 જડ જંગી અંતરાય પૃથ્વીકેરો હઠી જતો,
 અચિત્ મુદ્રા ઉઠાવાતી આપણી આંખડીથકી,
 બનતા આપણે પાત્રો સર્જનાત્મક ઓજનાં.
 અણધારી દિવ્યતાનો
 સમુત્સાહ વ્યાપ્ત થાય આપણાં જીવનોમહી,
 ગૂઢ એક થતો સંક્ષોભ લાગતો,
 અંગોમાં આપણાં હર્ષયુક્ત કંપ થતો ગાઢ વ્યથાતણો;
 હૈયા સોસરવું નૃત્ય કરે એક સ્વપ્ન સુંદરતાતણું,
 વિચાર એક આવે છે સદાસ્થાયી મનમાંથી સમીપમાં,
 જાગી અનંતતાકેરી નિદ્રામાંથી નંખાયેલાં અદૃશ્યથી
 નિમ્નતામાં પૂર્વસૂચન આવતાં,
 નિર્માણ ના કદી જેનું હજી સુધી
 થયું 'તું' તે 'તત્' તણાં છે પ્રતીક જે.
 થોડીક વારમાં કિન્તુ
 જડ માટી કરે બંધ એને ઉત્તર આપવો,
 પવિત્ર હર્ષ-ઉન્માદ ત્યાર બાદ ઢબી જતો,
 ભાવાવેશ ભભૂકંતો અને જુવાળ શક્તિનો
 આપણી પાસથી પાછા લઈ લેવાય છે અને
 આશ્ચર્યચકિતા પૃથ્વી કરંતું કો રૂપ ટમકતું રહે
 ને કલ્પના કરાયે કે છે એ પરમ ઉચ્ચ કે,
 તે છતાંય અપેક્ષાઓ રખાઈ જેહની હતી
 તેમાંનું બહુ થોડું જ રહે નામનિશાનમાં.
 આંખો પૃથ્વીતણી અર્ધ જુએ, એની શક્તિઓ અર્ધ સર્જતી;
 સ્વર્ગકેરી કલાની છે નકલો જ
 વિરલાંમાં વિરલાં કાર્ય એહનાં.
 એનાં રૂપોમહી એક રોશની છે સોનેરી તરકીબની,
 પ્રેરિત યુક્તિકેરું ને વિધિકેરું સર્વથી શ્રેષ્ઠ કાર્ય એ,
 પોતે નિવાસ છે જેનો તેને એનાં રૂપો ગોપિત રાખતાં,

અને શાશ્વતની દૃષ્ટે નિત્ય નિવસનાર જે
આકારો આપ-જન્મેલા, તેમની જે અગૃહીત ચમત્કૃતિ
તેની માત્ર કરતાં એ વિડંબના.

એક મુશ્કેલ ને અર્ધ-સિદ્ધ લોકમહી અહીં
અચેત શક્તિઓનો છે ધીરો એક પરિશ્રમ,
અહીં માણસનું અજ્ઞ મન છે અનુમાનતું,
અચિત્ માટી થકી જન્મી પ્રતિભાની શક્તિ એના સ્વભાવની.
પૃથ્વીના અનુકારોના અનુકારે રહી છે એહની કલા.
કેમ કે યત્ન એ જ્યારે ઘરાતીત વસ્તુઓ અર્થ આદરે
ત્યારે મજૂરનાં એનાં એક રાભાં ઓજારોના પ્રયોગથી
અને છેક અસંસ્કારી સામગ્રી કામમાં લઈ
હૈયાના રક્તથી માંડ માંડ થાય સમર્થ એ
બાંધવા દિવ્યતાકેરા કલ્પ માટે ક્ષણભંગુર ધામ કો,
રચવા અજને કાજે સ્વકલ્પેલી કાળમાં હ્યાં સરાઈ કો.
આપણા સત્ત્વમાં જાગે રોમહર્ષ

ઉચ્ચ ઉચ્ચ દૂરની સ્મૃતિઓ વડે,
વાંછે છે એ લાવવાને બેતારીખ તાત્પર્યો એમનાં અહીં,
આશ્ચર્યો નિત્યનાં કિન્તુ પાર પાર પ્રકાશતાં
એવાં છે દિવ્ય કે પૃથ્વીકેરી પ્રાકૃત યોજના
દ્વારા એ કરવાં પ્રાપ્ત આપણે માટ શક્ય ના.
નિરપેક્ષ વસે છે એ અજન્મા, અવિનાશ ને
નિષ્કલંક, બ્રહ્મકેરી મુત્યુમુક્ત હવામહી,
અમર્ત્ય ગતિનિર્મુક્ત કાળના એક લોકમાં
ને ચિદ્રવ્યોમતણી ઊંડી અવિકાર સમાધિમાં.
જાતની હદ ઓળંગી ઊંચે જ્યારે હોઈએ આપણે ચડયા
ત્યારે માત્ર એક રેખા પરાત્પરસ્વરૂપની

આપણા માર્ગને મળે,
ને જે અકાળ ને સત્ય છે તે સાથે થાય સંયોગ આપણો;
આપણી પાસ એ લાવે શબ્દ અપરિહાર્યને,
લાવે દૈવી ક્રિયા, લાવે વિચારો જે કદીય મરતા નથી.

જ્યોતિ ને મહિમાકેરી ઊર્મિ એક વીંટી મસ્તિષ્કને વળે,
ક્ષણકેરો વિલોપાતો લઈ માર્ગ નીચે મુસાફરી કરી
પ્રતિમાઓ શાશ્વતીની પાસ આવી પહોંચતી.

આવેલી મનની ભેટે, કે હૈયાના મહેમાન બનેલ એ
આપણી મર્ત્યતાકેરો અલ્પ કાળ પોતાકેરો બનાવતી,
કે કો વિરલ ને મોક્ષદાયી ઝાંખીમહી ક્વચિત્
ઝલાતી આપણા દૃષ્ટિદર્શનાના નાજુક અનુમાનથી.

ઝબકો આ

જોકે કેવળ આરંભો ને શરૂઆતના માત્ર પ્રયત્ન છે,
છતાં તે આપણા જન્મકેરા રહસ્યની પ્રતિ
અથવા આપણા ભાવિકેરા ગુપ્ત ચમત્કારતણી પ્રતિ
ચીંધતી આંગળી કરે.

છીએ ત્યાં આપણે જે ને અહીં પૃથ્વી પર થાશું ભવિષ્યમાં
તે સંપર્કમહી એક

અને એક સમાહવાને પ્રતિબિંબન પામતું.

છે અત્યાર સુધી ક્ષેત્ર આપણું આ પૃથ્વીકેરી અપૂર્ણતા
ન દેખાડે સત્ય રૂપ આપણું આ સ્વભાવાદર્શ આપણો;
એ માહાત્મ્ય રહેલું છે પાછું ધારી રાખેલું તો ય અંતરે.
સંદેહ કરતું ભાવિ પૃથ્વીકેરું

છૂપો રાખી આપણો વારસો રહ્યું:

જ્યોતિ જે હાલ છે દૂર ને હ્યાંની વતની થશે,
જે આગંતુક છે ઓજ તે થવાનું સાથી સમર્થ આપણો;
અનિર્વાચ્ય કરી પ્રાપ્ત લેશે પ્રચ્છન્ન સૂરને,
દ્રવ્યના પડદા પાર અવિનાશી પ્રકાશશે,
મર્ત્ય આ દેહને જામો પ્રભુકેરો બનાવશે.

મહિમા પરમાત્માનો આપણું છે મૂળ કાલવિહીન, ને
અનંત કાલમાં થાશે આપણો એ શિરોમુકુટ સિદ્ધિનો.

વિરાટ એક અજ્ઞાત આસપાસ અને ભીતર આપણી;

પરિતઃ વ્યાપ્ત છે સર્વ વસ્તુઓ એ 'એક એવ' ક્રિયાત્મકે:

સર્વ જીવનને સાંધે સૂક્ષ્મ એક કડી સંયોગકારિણી.

આમ છે સૃષ્ટિ સારી યે એક સળંગ સાંકળી:
બંધ પ્રબંધમાં ત્યક્ત એકાકી આપણે નથી
હંકારંતી અચિત્ શક્તિ અને એક અવર્ણ્ય કેવલાત્મ જે
તે બેની વચગાળમાં.

ચૈત્યાત્માના ઊર્ધ્વવર્તી ક્ષેત્રવિસ્તારની મહી
આગે પ્રેરંત એડીના જેવું જીવન આપણું,
કરે છે આપણું સત્ત્વ દૃષ્ટિ એની દીવાલો પાર માનસી,
ને મહત્તર લોકોની સાથે સંબંધ બાંધતું;
આપણી છે તે થકી છે વધુ ઉજ્જ્વલ ભૂમિઓ
ને વધારે વિશાળ સ્વર્ગલોક છે.

એવા પ્રદેશ છે જેમાં પોતાનાં ગહનોમહી
આત્મા મગ્ન બની રહે;

અમેય ને ક્રિયાશીલ પોતાના હાદની મહી
નામરૂપ વિનાની ને ન જન્મેલી શક્તિઓ જે સ્વકીય છે
તે અનિર્મા બૃહત્તામાં આવવાને પ્રકાશમાં
હોય પોકારતી એવું એને અંતર લાગતું:
અવિદ્યા ને મૃત્યુ પાર વાણીથી વર્ણવાય ના
એવી એના સદાજીવી સત્યકેરી છે જેહ પ્રતિમૂર્તિઓ
તે આત્મલીન આત્માની એક કક્ષામહીથી બહાર ડોકતી:
સ્વસાક્ષી-દૃષ્ટિની સામે જાણે આત્મા રજૂ કરે
પ્રતિબિંબિત પોતાની જાતને, કર્મને તથા
અકાલ નિજ હૈયાની શક્તિને ને ઉદ્રેકગત ભાવને,
અરૂપબદ્ધ પોતાના મહામોદે લીધેલાં પ્રતિરૂપને,
અસંખ્યગુણ પોતાના ઓજનાં ભવ્યરૂપને.

આપણા ચૈત્ય આત્માઓકેરું ગૂઢ દ્રવ્ય આવે તહીં થકી,
ને પ્રવેશે ચમત્કારે જન્મકેરા આપણી પ્રકૃતિતણા,
અચ્યુત ઉચ્ચતા છે ત્યાં આપણે જે છીએ તેહ સમસ્તની,
ને આશા આપણી જેહ થવાની તે સમસ્તનો
ઉત્સ પ્રાચીન છે તહીં.

ગિંચીનીચી પાયરીએ પ્રત્યેક ભૂમિકા પરે

અનુક્ત સત્યતાઓની દીક્ષાધારી શક્તિ સ્વપ્ન નિષેવતી,
 નિજ સ્વાભાવિકી રીતે તે સજીવ ભાષામાં અવતારવા
 અને ભાગ જિંદગીનો બનાવવા,
 અજન્માની પૂર્ણતાની વિશેષતા,
 સર્વજ્ઞ જ્યોતિમાં પ્રાપ્ત થયેલું કોક દર્શન,
 યશોગાનતણો સૂર મૃત્યુમુક્ત, તેનો કો દૂરનો ધ્વનિ,
 સર્વસર્જક આનંદકેરું કોક પ્રહર્ષણ,
 અવર્ણનીય સૌન્દર્યકેરું કોક રૂપ ને કોક યોજના.
 એ સ્વતંત્ર પ્રદેશોની છે વધારે સમીપમાં
 જગતો ઉત્તરો દેતાં સત્યને જે શીઘ્ર ને ખાતરીભર્યા,
 ને જ્યાં આત્મા નથી બાધા પામતો ખોળિયાતણી,
 તીવ્ર ભેદ ગ્રહી ના જ્યાં વિદીર્ષા દ્વેષો કરે,
 આહ્લાદ સાથ સૌન્દર્ય નિવાસી જે પ્રદેશનાં,
 પ્રેમ-માધુર્ય એ બે છે ધર્મ જ્યાં જિંદગીતણો.
 વધુ સંસ્કાર પામેલું દ્રવ્ય બીબે વધારે સૂક્ષ્મતાભર્યા
 પૃથ્વી જેનાં સ્વપ્ન માત્ર
 સેવતી તે દિવ્યતાને મૂર્તિમંત બનાવતું,
 પકડી પાડવા પાય ધાવમાન પ્રમોદના
 બળ એનું સમર્થ છે;
 કાળે સ્થાયી રચેલી જે બાધાઓ તે કૂદકાએ વટાવતું,
 અંતઃસ્ફુરણથી યુક્ત ત્વરિતાશ્લેષની જાળ છલંગતું,
 આપણી કામનાકેરું ભાગતું સુખ એ ગ્રહે.
 વિશાળતર ઉચ્છ્વાસે સ્વભાવ ઊંચકાયલો
 સર્વને ઘાટ દેનારા અગ્નિના કાર્યની પ્રતિ
 મૃદુતા ધારનારો ને નિષ્ક્રિયત્વ બતાવતો,
 જવાબ વળતો દેતો આકસ્મિક સ્પર્શને દેવતાતણાઃ
 પ્રત્યુત્તર પ્રદાને જે જડતા આપણી મહી
 તેનાથી મુક્ત એ રહી
 સાંભળે છે શબ્દ જેને બહેરાં હૈયાં આપણાં સાંભળે નહીં,
 અમર્ત્ય આંખડીઓની દૃષ્ટિને અપનાવતો,

રેખા ને રંગને રસ્તે કરીને એ મુસાફરી
 સૌન્દર્યાત્માતણે ધામે પીછો એનો લઈ જતો.
 સર્વ-આશ્ચર્યમયની સમીપે આ પ્રમાણે આપણે જતા,
 નિશાની ને ભોમિયાને સ્થાન સૌ વસ્તુઓમહી
 જે એનો હર્ષ છે તેના અનુયાયી બની જઈ;
 સૌન્દર્ય પગલું એનું બતાવે છે એના ગમનમાર્ગને,
 પ્રેમ છે મર્ત્ય હૈયામાં લય એના હૈયાની ઘબકોતણો,
 સુખ એના સમારાધ્ય મુખે સ્મિત વિરાજતું.
 અધ્યાત્મ-વ્યક્તિઓકેરો વ્યવહાર પરસ્પર,
 નિસર્ગપ્રતિભા અંતર્યામી સર્જક દેવની
 ગાઢ સંબંધથી યુક્ત કરી દે સર્વ સૃષ્ટિને:
 સૌન્દર્યાનુભવો દેતા ચતુર્થ પરિમાણમાં
 આપણા આત્મમાં સર્વ અને આત્મા આપણો સર્વમાં રહે,
 તે બ્રહ્માંડ-બૃહતા શું સંયોજે છે ફરીથી ચૈત્ય આપણા.
 પ્રદીપ્ત કરતો હર્ષ દ્રષ્ટાનો ને દૃષ્ટનો યોગ સાધતો;
 શિલ્પી ને શિલ્પ પામીને અંતરે એકરૂપતા
 ચમત્કારી સ્પંદને ને ભાવોદ્રેકે એમના ગાઢ ઐક્યના
 કરે છે સિદ્ધ પૂર્ણતા.

જે સર્વ આપણે ભેગા કરેલા ટુકડા લઈ
 તેમને ગોઠવી ધીરે રૂપબદ્ધ બનાવતા
 કે ભૂલો કરતા લાંબા શ્રમથી વિકસાવતા
 તે સદાના હકે સ્વીય છે સ્વયંજાત તે સ્થળે.
 આપણામાંય ઉદ્દીપ્ત અંતર્જાની અગ્નિદેવ થઈ શકે;
 જ્યોતિ એક મુખત્યાર, ગડીબંધ આપણાં હૃદયોમહી
 રહી છે ગૂંચળું વળી,
 છે સ્વર્ગીય સ્તરોમધ્યે ગૃહ એનું નિવાસનું;
 નીચે ઊતરતાં લાવી શકે છે એ સ્વર્ગો ઉપરનાં અહીં.
 જળે કિન્તુ જવલ્લે એ જ્વાળા ને તે પણ દીર્ઘ જળે નહીં,
 તે દિવ્યતર શૃંગોથી જે આનંદ આવાહી એહ લાવતી
 તે સંસ્મરણ આણે છે સુભવ્ય સ્વલ્પ જીવતાં

ને ઉચ્ચ દીપ્ત ઝાંખીઓ વ્યાખ્યાપક વિચારની,
 ના કિન્તુ દૃષ્ટિ નિ:શેષા ને સંપૂર્ણ મહામુદા.
 આડ એક રખાઈ છે, હજી કેંક છે રખાયેલ પૂઠળે,
 કે રખે આપણા આત્મા બની સુન્દરતાતણા
 અને આનંદના બંદી ભૂલી જાય
 પરમોચ્ચતણે માટે અભીપ્સાનું નિષેવન.

આપણી ભૂમિની પૂઠે આવેલી એ રૂપાળી સૂક્ષ્મ ભૂમિમાં
 રૂપ છે સર્વ કાંઈ ને છે રાજાઓ દેવો પાર્થિવ લોકના.
 પ્રેરક જ્યોતિની લીલા થાય છે ત્યાં સીમાઓમાં સુહામણી;
 આવે નિસર્ગની મહેરે દોષમુક્ત મનોજ્ઞતા:
 સ્વાતંત્ર્ય પૂર્ણતાની ત્યાં બની બાંધધરી રહે:
 જોકે ત્યાં સાવ સંપૂર્ણ પ્રતિમૂર્તિ નથી અને
 નથી સંમૂર્ત શબ્દેય, ને ન શુદ્ધ મહામુદા,
 છતાં ત્યાં સૌ ચમત્કાર સમપ્રમાણ જાદુનો,
 ને માયા-મોહિની એક રેખાની ને વિધિની પૂર્ણતાતણી.
 છે ત્યાં સૌ સ્વાત્મસંતુષ્ટ, સંતુષ્ટ અખિલાત્મમાં,
 મર્યાદા ત્યાં રચે એક સમૃદ્ધ પરિપૂર્ણતા,
 સાવ સ્વલ્પેય આશ્ચર્ય છે ત્યાં મોટા પ્રમાણમાં
 નાના શા સ્થાનમાં મુક્ત મયે હર્ષોન્માદ સંકુલતાભર્યો:
 પ્રત્યેક લયની છે ત્યાં સગાઈ આસપાસ શું,
 પ્રત્યેક રેખ ત્યાં પૂર્ણ અનિવાર્ય પ્રકારની,
 પ્રત્યેક વસ્તુ ત્યાં ખામી વિનાની છે ઘડાયલી
 નિજ મોહકતા માટે ને લેવા ઉપયોગમાં.
 સર્વ છે ત્યાં નિજાનંદે મુગ્ધતાભાવ ધારતું.
 પોતાની પૂર્ણતા પ્રત્યે નિ:સંદેહ સૌ ત્યાં સાબૂત જીવતું,
 સ્વર્ગે સંતુષ્ટ ને સ્વાત્મસુખિયા ભયમુક્તિમાં;
 હયાતીથી જ રાજી એ, એને બીજા કશાનીય જરૂર ના.
 મોઘ પ્રયત્નથી ભગ્ન હૈયું કો ન હતું તહીં:
 હતું અગ્નિપરીક્ષા ને કસોટીથી વિમુક્ત એ,

પ્રતિરોધ અને પીડા વિનાનું જગ એ હતું.
ભય કે શોકની એને માટે સંભાવના ન 'તી.
ત્રુટિ કે હારનો એને અનુગ્રહ મળ્યો ન 'તો,
અવકાશ ન 'તો એને દોષનો ને
ન 'તી શક્તિ મોઘ નીવડવાતણી.

મૂક કલ્પતણાં એનાં રૂપાવિષ્કરણો નવાં,
ને ચમત્કારિતા એના છંદોલય ધરાવતા
વિચારોની અને એ જે કરે તે સર્વ કર્મની,
દૃઢ ને વર્તુલાકાર જીવનોનું

સ્પષ્ટ સ્પષ્ટ શિલ્પકૌશલ એહનું,
રૂપાળી વસતી એની નિર્જીવાકાર લોકની,
મહિમા આપણી જેમ શ્વસનારાં શરીરનો,
વિસ્મયભાવ પામેલો ને આનંદે બંદી બનેલ ઈન્દ્રિયે,
એકી સાથે આ બધું એ રાશીભૂત કો નિજાનંદ માંહથી
પ્રકાશે આણતું હતું.

રાજા અશ્વપતિ એક

દિવ્ય તો યે સજાતીય જગની મધ્ય સંચર્યો,
આશ્ચર્ય ઉપજાવંતાં રૂપો ત્યાંનાં વખાણતો,
રૂપો જે આપણાં હ્યાંનાં રૂપોને મળતાં છતાં
કો દેવનાં ખિલોણાંના જેવાં પૂર્ણ હતાં સૌન્દર્યથી ભર્યાં,
ને સ્વરૂપે મર્ત્યતાના હતાં મૃત્યુવિમુક્ત જે.

સાંકડી ને અન્યવર્જ પોતાના મૂળ રૂપની

નિરપેક્ષ દશામહી

સાન્તનાં પાયરીવાળાં આધિપત્યો રાજે છે રાજ-આસને;
શું આવ્યું હોત અસ્તિત્વે તેનાં સ્વપ્ન એ કદી સેવતું નથી,
સીમાઓમાં જ જીવી આ શકે છે નિરપેક્ષતા.

નિજાયોજનની સાથે બદ્ધ ઉત્કૃષ્ટતામહી

હતું સમાપ્ત સૌ જેમાં, ન ચોડાઈ બાકી જેમાં રહી હતી,
અવકાશ હતો ના જ્યાં છાયાઓને માટે અપરિમેયની,
ગણનાતીતની જેમાં તાજુબીને માટે સ્થાન હતું નહીં,

તેમાં બંદી બની સ્વીય સૌન્દર્ય-સંમુદાતણું
જાદૂઈ વર્તુલે કાર્ય કરતું 'તું મંત્રમુગ્ધ મહૌજ એ.
પોતાના માળખા પૂઠે
આત્મા પાછો હઠી ઊભો રહેતો 'તો વિલુપ્ત શો.
અંત્ય નિશ્ચિતતા કાજ નિજ ઉજ્જવલ રેખની
પ્રશંસા પામતું નીલ દિશાયક

સીમાબદ્ધ ચૈત્યને કરતું હતું;

દ્યુમંત આનુકૂલ્યોમાં વિચાર સરતો હતો,
બાહ્ય આદર્શનાં પાણી છીછરાં, એ ક્ષેત્ર તરણનું હતું:
મર્યાદાઓમહીં સ્વીય વિલંબાતી હતી સંતુષ્ટ જિંદગી
શરીરની ક્રિયાઓનો અલ્પ આનંદ મેળવી.
સોંપાયેલી શક્તિ રૂપે બદ્ધ એક કોણાવસ્થિત ચિત્તને
સલામતી ભરી સ્વીય સ્થાનની સંકડાશની

સાથે સંસક્ત એ રહી,

નિજ નાનકડાં કાર્ય કરતી ને કીડતી નીંદરી જતી,
ને ના કરાયલા બીજા

વધુ મોટા કાર્યકેરો વિચાર કરતી નહીં.

ભૂલી ગયેલ પોતાની ચંડોચ્ચંડ કામનાઓ વિરાટ એ,

ભૂલી ગયેલ શુંગો જે પર પોતે ચઢી હતી,

ઘરેડે એક તેજસ્વી સ્થિર એનું ચાલવાનું થયું હતું.

આરામ સેવતા એક આત્માની એ કાયા કોડામણી હતી,

સૂર્યે ન્હા'તા મંજુ કુંજોમહીં એ હાસ્ય વેરતી,

શિશુ શી ઝૂલતી 'તી એ સુખના સ્વર્ણ-પારણે.

એના માયામુગ્ધ ધામે આકાશોનો સાદ ના ખોંચતો હતો,

એની પાસે ન 'તી પાંખો

વિશાળા ને ભયે પૂર્ણ વિસ્તારોમાંહ્ય ઊડવા,

હતું જોખમ ના, એકે એની સામે વ્યોમ કે ઘોર ગર્તનું,

જાણતી એ ન 'તી કોઈ દૂર-દૃશ્યો કે સ્વપ્નો ઓજસે ભર્યાં,

પોતાનાં લુપ્ત આનંત્યો અર્થે એ ઝૂરતી ન 'તી.

ચિત્ર સર્વાંગસંપૂર્ણ સર્વાંગપૂર્ણ ચોકઠે,

પરીઓની મનોહારી રમ્યતાએ
 રોકી રાખ્યો ન સંકલ્પ રાજા અશ્વપતિતણો:
 માત્ર ક્ષણિક એણે ત્યાં આપ્યો એને છુટકારો ગમી જતો;
 લગીરેક મહાસૌખ્યે ઘડી એણે ગાળી લાપરવાઈની.
 જાય છે આપણો આત્મા થાકી સત્ત્વતણા બાહ્ય સ્તરો થકી,
 રૂપના ભભકાકેરી પાર એહ પહોંચતો;
 એ ગુપ્ત શક્તિઓ પ્રત્યે વળે ઊંડી અવસ્થાઓ ગવેષતો.
 તેથી રાજા હવે દૂરે કરે દૃષ્ટિ જ્યોતિ અર્થે મહત્તરા.
 શુંગારોહી આત્મ એનો પૃષ્ઠભાગે તજી દઈ
 કાળના ગૃહકેરું આ પ્રભાએ પૂર્ણ પ્રાંગણ,
 ભૌતિક સ્વર્ગ સોહંતું છોડી એ બહાર નીકળ્યો.
 વિશાળતર આકાશે હતું એનું ભાવિનિર્માણ પારમાં.

બીજો સર્ગ સમાપ્ત